

Vergaderjaar 2020–2021

22 054

Wapenexportbeleid

Nr. 339

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 12 april 2021

De algemene commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking over de brief van 4 februari 2021 over afgifte vergunning voor export militair materieel naar Thailand (Kamerstuk 22 054, nr. 337).

De vragen en opmerkingen zijn op 25 februari 2021 aan de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking voorgelegd. Bij brief van 25 maart 2021 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
De Roon

De adjunct-griffier van de commissie,
Konings

Vragen en opmerkingen vanuit de fracties en reactie van uit de bewindspersonen

Inbreng leden van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben de brief (Kamerstuk 22 054, nr. 337) van het kabinet bestudeerd en hebben daarover de volgende vragen.

De leden van de SP-fractie zijn verbaasd over de conclusie van het kabinet dat de mensenrechtensituatie sinds 24 maart 2019 «enigszins verbeterd» is, vooral omdat in de afgelopen maanden opnieuw hevige spanningen in de Thaise maatschappij aan het licht zijn gekomen. De recente binnenlandse strijd in Thailand is sinds maart 2019 niet geluwd. Wat is het oordeel van het kabinet over de rapportage van Amnesty International dat meer dan 220 mensen, onder wie kinderen, werden aangeklaagd vanwege hun aandeel in vreedzame protesten in 2020?¹ De leden van de SP-fractie menen dat de binnenlandse tegenstellingen zijn verscherpt nu ook de monarchie onderwerp van kritiek is geworden. Deelt het kabinet deze analyse en is het kabinet bereid de analyse in de brief te herzien?

1. Antwoord van het kabinet:

Het kabinet staat nog steeds achter de analyse dat de mensenrechtensituatie sinds maart 2019 «enigszins verbeterd» is, hetgeen werd gebaseerd op ontwikkelingen sinds na de overgang van militair regime naar burgerregering die na de verkiezingen van 24 maart 2019 plaatsvond. Als direct resultaat daarvan werd de *National Council for Peace and Order (NCPO)*, het uitvoerende orgaan van het toenmalige militaire regime, opgeheven. De NCPO had verstrekende bevoegdheden en immuniteiten. Met het opheffen van de NCPO werden ook ruim 200 door de NCPO uitgevaardigde noodverordeningen ingetrokken en werd het parlementaire systeem in ere hersteld. Ook werd een groot aantal politieke activisten, die zonder vorm van proces vastzaten, vrijgelaten, is het aantal gevallen van vervolging van dissidenten verminderd en is een aantal democratische vrijheden in ere hersteld (zoals het recht op vereniging).

Desalniettemin genieten mensenrechtenorganisaties en -activisten vooralsnog beperkte bewegingsvrijheid (censuur, willekeurige arrestaties) en is er sprake van onvrede met de politieke situatie. Het aantal pro-democratie demonstraties is in de loop van 2020 sterk toegenomen. Daarbij wordt ook steeds vaker openlijk kritiek geuit op de monarchie. Dit is een zeer gevoelig onderwerp in Thailand en leidt soms tot spanningen tussen verschillende groepen demonstranten.

Alhoewel politie en leger vooralsnog terughoudend zijn met het gebruik van geweld vinden soms confrontaties met demonstranten plaats waarbij ook mensen worden gearresteerd. Hierbij wordt ook verwezen naar beperkingen die gelden voor samenkomsten als gevolg van COVID-19 maatregelen. Een aantal van deze opgepakte demonstranten is inmiddels vrijgelaten, anderen zijn in afwachting van hun proces.

Het kabinet volgt het democratiseringsproces en de ontwikkelingen op het gebied van mensenrechten in Thailand nauwlettend.

¹ Amnesty International, 20 januari 2021, «Thailand: 87 jaar celstraf voor majesteitsschennis» (<https://www.amnesty.nl/actueel/thailand-87-jaar-celstraf-voor-majesteitsschennis>).

In contacten met de Thaise autoriteiten worden deze onderwerpen aangekaart, zowel bilateraal als in EU-verband. De Nederlandse ambassade in Bangkok staat in nauw contact met mensenrechtenorganisaties en organiseert regelmatig bijeenkomsten met vertegenwoordigers van onder meer *Human Rights Watch*, *Amnesty International* en lokale ngo's. Dit levert waardevolle informatie op. Rechtszaken tegen mensenrechtenactivisten worden waar mogelijk bijgewoond door een ambassade medewerker.

Het gevolg van de nieuwe repressie is dat zeer zware gevangenisstraffen, bijvoorbeeld van 87 jaar, aan diverse critici van de monarchie zijn gegeven. Inmiddels durven veel Thai de monarchie als summum van ondemocratisch bestuur te benoemen. De vraag die daarom opkomt bij de leden van de SP-fractie is of het kabinet wil ingaan op de recente ontwikkelingen. Hoe beoordeelt het kabinet de draconische straffen op majesteitsschennis in het licht van de vrijheid van meningsuiting? Wat is het oordeel over de verklaring van 25 november jl. van gezamenlijke mensenrechtenorganisaties en hun vijf eisen aan de Thaise regering?² Deelt het kabinet de redelijkheid van die eisen en wat is het oordeel over de reactie tot nu toe van de Thaise regering?

2. Antwoord van het kabinet:

Het is bekend dat in Thailand voor sommige vergrijpen hoge straffen worden opgelegd. Dit geldt bijvoorbeeld voor drugsdelicten maar ook voor majesteitsschennis. In Thailand wordt de monarchie gezien als een van de belangrijke pijlers van de samenleving. Kritiek daarop wordt beschouwd als gevaar voor de stabiliteit van het land en voor de nationale veiligheid en openbare orde. De strenge wetgeving op het gebied van majesteitsschennis is daar een gevolg van en wordt gezien als een strikt interne aangelegenheid.

Hoewel de monarchie in Thailand onverminderd zeer populair is, is er sprake van toenemende onvrede, met name onder jongeren, over de rol van de monarchie en de strenge straffen die voor majesteitsschennis worden opgelegd.

Onlangs vond in het parlement een debat plaats over de monarchie. Dit was een unicum en werd ook rechtstreeks op televisie uitgezonden. Tijdens het debat werd onder andere een door de oppositie ingediende motie tot wijziging van de wet op de majesteitsschennis besproken. Uiteindelijk werd deze motie weggestemd, maar het geeft aan dat dit onderwerp ook in het parlement ter discussie staat.

De eisen van de gezamenlijke mensenrechtenorganisaties aan de Thaise regering zijn bekend bij het kabinet. Ook roept het kabinet Thailand in bilaterale contacten en in EU-verband regelmatig op om mensenrechtenorganisaties te beschermen en de effectieve uitoefening van hun mensenrechten te waarborgen, zoals het recht op vrijheid van vereniging, recht van vreedzame vergadering en het recht op vrijheid van meningsuiting.

² Amnesty International, 25 november 2020, «Thailand: Joint statement on pro-democracy protests on 17 and 25 November 2020». (<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/11/joint-statement-thailand-pro-democracy/>).

In augustus 2020 heeft de Thaise regering er te elfder ure van afgezien om op korte termijn over te gaan tot aanschaf van een onderzeeboot in China.³ Wellicht volgt de aankoop later. Heeft het Nederlandse kabinet een opvatting over de politieke betekenis van een aanschaf van een onderzeeboot uit China? Is er naar het oordeel van het kabinet, in het licht van deze discussie, sprake van een regionale wapenwedloop? Op welke wijze wordt de Thaise marine daarin betrokken?⁴ Wat zijn de belangen van China en Thailand, en de bondgenoten binnen de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties in deze ontwikkelingen? Deelt het kabinet de conclusie dat er een wapenwedloop gaande is in de Zuid-Chinese Zee en acht het kabinet het in het licht van deze wapenwedloop toch verstandig de Thaise marine te voorzien van militair materieel? Voorts vragen de leden van de SP-fractie met welke bondgenoten zal worden samengewerkt – mede – met deze uit te voeren apparatuur.

3. Antwoord van het kabinet:

Thailand is, net als andere landen in de regio, bezig met het moderniseren en vervangen van sterk verouderd materiaal en wapensystemen met defensieve doeleinden. Alhoewel defensiebudgetten in de regio in absolute termen toenemen, zijn deze afgezet tegen het BNP van de ASEAN landen vrijwel constant gebleven. Het kabinet neemt geen standpunt in over een eventuele aanschaf door Thailand van een onderzeeboot uit China. Thailand heeft als soeverein land de keuzevrijheid om te bepalen uit welk land het militaire goederen betreft.

Aanvragen voor de uitvoer van militaire goederen worden per geval getoetst aan de acht criteria van het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake Wapenexport, waarbij ook de regionale stabiliteit en eventuele regionale machtsverschuivingen in acht worden genomen. Specifiek wordt er onder criterium 4 van het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake Wapenexport getoetst of er een duidelijk risico bestaat dat de goederen gebruikt worden voor agressie jegens een ander land of het met kracht bijzetten van territoriale aanspraken. In het geval van de vergunningaanvraag die onderwerp vormt van dit Schriftelijk Overleg was hiervan geen sprake. De betrekkingen van Thailand met de buurlanden zijn overwegend stabiel. Ook in de Zuid-Chinese Zee stelt Thailand zich zeer terughoudend op. Zo doet Thailand geen territoriale claims in de Zuid-Chinese Zee en is de Thaise marine daar zeer beperkt aanwezig. Wel oefent de Thaise marine steeds vaker met China, maar deze oefeningen kennen bij lange na nog niet de omvang en complexiteit van gezamenlijke oefeningen met de VS. Thailand neemt verder een constructieve regionale rol aan door te bemiddelen rondom het opstellen van een *Code of Conduct* voor de Zuid-Chinese Zee.

De leden van de SP-fractie vragen ten slotte naar een actualisering van de regionale veiligheidsverhouding in het licht van de recente staatsgreep in buurland Myanmar. Kan het kabinet aangeven hoe de relaties zijn tussen Thailand en Myanmar, met name met het oog op grensoverschrijdend verkeer van opstandige minderheden in het grensgebied? Wat is de rol van de Thaise marine in de Andamanse Zee in het licht van de spanningen met Myanmar?

³ The Diplomat, 2 september 2020, «Thailand Delays Controversial Chinese Sub Purchase» (<https://thediplomat.com/2020/09/thailand-delays-controversial-chinese-sub-purchase/>).

⁴ East Asia Forum, 17 oktober 2020, «Modernising the Royal Thai Navy» (<https://www.eastasiaforum.org/2020/10/17/modernising-the-royal-thai-navy/>).

4. Antwoord van het kabinet:

De relaties tussen Thailand en Myanmar zijn vriendschappelijk. Thailand beschouwt de recente ontwikkelingen in Myanmar als een interne aangelegenheid en doet daar geen uitspraken over. Wel faciliteerde Thailand op 24 februari jl. een overleg tussen de Indonesische Minister van Buitenlandse Zaken en een hoge vertegenwoordiger van het Myanmarse leger. Het ASEAN voorzitterschap (Brunei) heeft na afloop van de speciale bijeenkomst over de situatie in Myanmar op 2 maart jl. een verklaring⁵ afgegeven waarin ASEAN zich bereid verklaart Myanmar te assisteren bij het vinden van een vreedzame oplossing. Op 1 februari jl. heeft het ASEAN voorzitterschap zich al eerder uitgelaten over de situatie in Myanmar en in een verklaring⁶ opgeroepen tot de bescherming van democratische normen en mensenrechten in overeenstemming met het ASEAN Charter.

In het verleden vonden aan de grens tussen beide landen enkele incidenten plaats die voortvloeiden uit de strijd tussen het Myanmarse leger en gewapende groepen van Myanmarse etnische minderheden. Daarbij was ook sprake van granaatslagen op Thais grondgebied. Het Thaise leger heeft daar incidenteel met geweervuur op gereageerd maar betrachtte terughoudendheid om verdere escalatie te voorkomen. Tot dusver heeft de Thaise overheid de Myanmarse migranten die zich in Thailand bevinden toegestaan vreedzame politieke demonstraties in Bangkok en nabij de grens te organiseren, op voorwaarde dat de COVID-19-richtlijnen inzake gezondheid en veiligheid worden nageleefd.

De militaire samenwerking tussen Thailand en Myanmar is beperkt. Zo heeft het Thaise leger nog nooit deelgenomen aan een gezamenlijke oefening met Myanmar. Een klein aantal Myanmarse militaire officieren is een aantal jaren geleden uitgenodigd om de door Thailand en de VS geleide militaire oefening Cobra Gold bij te wonen, maar dan alleen in het kader van humanitaire hulp en rampenbestrijding. De Thaise marine beperkt zich in de Andaman Zee tot bewaking van de eigen kustwateren en houdt zich verder afzijdig van de gebeurtenissen in Myanmar.

In het licht van deze ontwikkelingen spreken de leden van de SP-fractie opnieuw hun verbazing uit over de dispenserende redeneringen die aan de rol van de marine, in dit geval de Thaise, worden toegedicht. De leden van de SP-fractie vragen het kabinet dan ook af te zien van de exportvergunning.

5. Antwoord van het kabinet:

Vanuit het beginsel van rechtszekerheid heeft de vergunninghouder het recht om een eenmaal afgegeven vergunning ook daadwerkelijk te gebruiken. De gronden waarop een vergunning kan worden ingetrokken zien vooral op de situatie dat de vergunning is verstrekt op onjuiste of onvolledige gegevens die door de aanvrager zijn verstrekt of de situatie dat de vergunningvoorschriften niet in acht zijn genomen. Hiervan is geen sprake.

⁵ <https://asean.org/storage/FINAL-Chairmans-Statement-on-the-IAMM.pdf>.

⁶ <https://asean.org/asean-chairmans-statement-developments-republic-union-myanmar/>.

De vergunningaanvraag is zeer zorgvuldig getoetst op basis van het geldende toetsingskader: het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport. Er is geen reden tot heroverweging van deze toetsing aangezien er geen aanwijzingen zijn dat de Thaise marine betrokken is bij mensenrechtenschendingen, het uitlokken van spanningen of gewapende conflicten, of het humanitair oorlogsrecht en andere internationale verplichtingen niet naleeft, dan wel er een risico is op een ander ongewenst eindgebruik. Het kabinet is dan ook van mening dat de vergunning terecht is toegewezen.

Inbreng leden van de PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie hebben kennisgenomen van de Kamerbrief (Kamerstuk 22 054, nr. 337) over de afgifte van de wapenexportvergunning aan Thailand en hebben hierover ernstige zorgen.

In de brief schrijft het kabinet dat de mensenrechtensituatie in Thailand sinds de verkiezingen van 24 maart 2019 en de beëdiging van premier Prayut enigszins is verbeterd. Het aantal gevallen van vervolging van dissidenten zou sterk verminderd zijn en een aantal democratische vrijheden in ere hersteld. Desalniettemin ondervinden mensenrechtenorganisaties en -activisten vooralsnog beperkte bewegingsvrijheid en worden hen, onder andere door middel van het aanspannen van rechtszaken, het zwijgen opgelegd. Volgens Human Rights Watch zijn sinds het opheffen van het verbod op openbare vergadering in december 2018 ten minste 130 politici, academici en prodemocratische activisten in Bangkok en andere provincies in 2019 beschuldigd van illegale vergadering op grond van de wet op openbare vergaderingen en soms van opruiing wegens het vreedzaam houden van bijeenkomsten.⁷ Is dit bekend bij het kabinet? Zo ja, hoe verhoudt dit zich met het in ere hersteld zijn van een aantal democratische vrijheden? Welke democratische vrijheden zijn dan zodanig in ere hersteld dat vervolging niet meer plaatsvindt?

6. Antwoord van het kabinet

Het kabinet is bekend met de rapporten van *Human Rights Watch* en andere mensenrechtenorganisaties. De Nederlandse ambassade in Bangkok staat in nauw contact met deze organisaties en organiseert regelmatig bijeenkomsten. Zoals aangegeven in het antwoord op vraag 1 is de analyse dat de mensenrechtensituatie sinds maart 2019 «enigszins verbeterd» is, gebaseerd op ontwikkelingen sinds de overgang van militair regime naar burgerregering die in 2019 plaatsvond. Dit heeft geleid tot een aantal verbeteringen, zoals het herstelde recht op vereniging. Ten tijde van het militaire regime waren bijeenkomsten van meer dan 5 personen verboden. Dat verbod is opgeheven en demonstraties zijn sindsdien weer toegestaan. Ook werden personen die onder de door het militaire regime uitgevaardigde noodverordeningen waren gearresteerd berecht door militaire rechtbanken. Na maart 2019 zijn deze zaken overgedragen aan civiele rechtbanken en zijn veel zaken direct geseponeerd.

Dit neemt niet weg dat de mensenrechtensituatie nog steeds zorgelijk is. De mensenrechtensituatie staat dan ook stevast op de agenda van overleg met de Thaise autoriteiten, zowel bilateraal als in EU-verband. Later dit jaar staat Thailand op de

⁷ Human Rights Watch, World Report 2020 (<https://www.hrw.org/world-report/2020#>).

agenda van de *Universal Periodic Review* van de VN-Mensenrechtenraad. Tijdens deze review zal Nederland uitgebreid aandacht geven aan de mensenrechtensituatie in Thailand en aanbevelingen ter verbetering indienen.

Human Rights Watch maakt in haar rapport ook duidelijk dat de Thaise regering routinematig censuur afdwong en meningen die zij kritisch achtte over de monarchie en de regering blokkeerde en bestrafte. Daarbij zijn critici van de monarchie vervolgd op grond van andere wettelijke bepalingen, waaronder opruiing, cybercriminaliteit, illegale vergadering en criminele associatie. In hoeverre verhouden deze ontwikkelingen zich tot de verbeteringen in de mensenrechtensituatie die in Thailand zou hebben plaatsgevonden?

7. Antwoord van het kabinet

Het kabinet is bekend met de bevindingen van *Human Rights Watch* en andere mensenrechtenorganisaties en is hierover regelmatig met hen in gesprek. Het feit dat het verbod op vereniging is opgeheven, dat demonstraties weer zijn toegestaan en dat rechtszaken niet langer door militaire rechtbanken worden afgehandeld doet niets af aan de ernst van de door mensenrechtenorganisaties genoemde ontwikkelingen en incidenten. Zoals beschreven in de antwoorden op vragen 1 en 6 ziet het kabinet de mensenrechtensituatie in Thailand nog steeds als zorgelijk en geeft het hier bilateraal en multilateraal aandacht aan.

De leden van de PvdA-fractie maken zich ook zorgen over de situatie van de mensenrechtenverdedigers in Thailand die hun werk niet zouden kunnen uitvoeren. Ook is er weinig gedaan om de daders van de moord op meer dan dertig mensenrechtenverdedigers en activisten uit het maatschappelijk middenveld sinds 2001 te onderzoeken en voor de rechter te brengen. Welke afweging heeft hierover plaatsgevonden bij de beoordeling van het mensenrechtencriterium?

8. Antwoord van het kabinet

Het kabinet is bekend met de moorden waaraan wordt gerefereerd en maakt zich eveneens zorgen over de huidige beperkte bewegingsvrijheid van mensenrechtenverdedigers in Thailand. Er is sprake van censuur en er vinden nog steeds willekeurige arrestaties plaats. Ondanks dat in het afgelopen jaar een aantal lopende zaken tegen mensenrechtenverdedigers is geseponeerd, kunnen velen nog steeds niet vrijuit hun werk doen. Deze aspecten worden in contacten met de Thaise autoriteiten aangekaart, zowel bilateraal als in EU-verband. Dit is ook meegenomen in de afweging bij de beoordeling van het mensenrechtencriterium voor deze aanvraag. Uit de toetsing is gebleken dat er geen aanwijzingen zijn dat de marine betrokken is bij onderdrukking van mensenrechtenverdedigers of mensenrechtenorganisaties. Daarmee bestaat er geen duidelijk risico dat de te leveren goederen worden gebruikt voor binnenlandse onderdrukking of bij het begaan van mensenrechtenschendingen op basis waarvan een exportvergunning geweigerd moet worden.

Volgens het kabinet is de Thaise marine niet betrokken bij punten van zorg, noch is sprake van rechtstreekse inzet van andere dienstonderdelen van het Thaise leger om activisten of organisaties te onderdrukken. Echter, gelet op de aard van de goederen, communicatiesystemen met inbegrip van software, delen, training en toebehoren en het beoogde

eindgebruik van uitwisseling van gegevens tussen verschillende militaire eenheden, zowel tussen Thaise eenheden als met die van bevriende naties, valt volgens de leden van de PvdA-fractie juist niet uit te sluiten dat deze goederen wel gebruikt kunnen worden, ook tegen de eigen bevolking. Welke rol heeft dit gespeeld bij de afweging tot afgifte van de wapenexportvergunning?

9. Antwoord van het kabinet

De exportvergunning is afgegeven voor de levering van onderdelen en apparatuur die dienen ter vervanging van onderdelen van twee schepen van de Rattanakosin klasse van de Thaise marine. Deze schepen dateren van halverwege de jaren '80 van de vorige eeuw en zijn al ruim 35 jaar in dienst. Bepaalde onderdelen en apparatuur, zoals bijvoorbeeld de sterk verouderde communicatieapparatuur, zijn inmiddels aan vervanging toe. Deze relatief kleine schepen zijn onderdeel van de kustwacht. Gelet op de beperkte waterverplaatsing opereren ze voornamelijk vlakbij de kustlijn van Thailand. De primaire taak van deze schepen is bescherming van de eigen kustwateren en zeegrenzen. Er zijn geen aanwijzingen dat de Thaise marine betrokken is bij acties tegen de eigen bevolking.

Tot slot merkt het kabinet op dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken niet over informatie beschikt waaruit blijkt dat de Thaise marine in algemene zin – waaronder tijdens anti-piraterij operaties – haar verplichtingen ten aanzien van het naleven van de mensenrechten niet nakomt. Beschikt het ministerie dan wel over informatie dat de Thaise marine haar verplichtingen ten aanzien van het naleven van de mensenrechten wel nakomt? Zo nee, waarom is de afweging – gezien de huidige situatie in Thailand – dan gebaseerd op het ontbreken van informatie?

10. Antwoord van het kabinet

De afweging van het kabinet is niet gebaseerd op het ontbreken van informatie, maar op het ontbreken van aanwijzingen dat de Thaise marine betrokken zou zijn bij mensenrechtenschendingen.

De vergunning is afgegeven na zeer zorgvuldige toetsing van de aanvraag aan het geldende toetsingskader, het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport. Daarbij is onder criterium twee nagegaan in hoeverre de betreffende eindgebruiker betrokken is bij mensenrechtenschendingen en interne repressie. Een dergelijke betrokkenheid zou leiden tot een afwijzing van de aanvraag. Er zijn echter geen aanwijzingen dat de Thaise marine betrokken is bij mensenrechtenschendingen. Het kabinet is dan ook van mening dat deze vergunning terecht is toegewezen.